

Stockholm den 6 november 2006

R-2006/0939

Till Justitiedepartementet

Ju2006/6572/L5

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 7 augusti 2006 beretts tillfälle att avge yttrande över departementspromemorian Utvidgat förverkande m.m. (Ds 2006:17)

Advokatsamfundet har i olika sammanhang kritiserat den metod som tillämpas för antagande och genomförande av rambeslut och har tidigare avstyrkt antagande av nu aktuellt rambeslut (yttrande den 28 april 2004 angående utkast till proposition om Sveriges antagande av EU:s rambeslut om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott). Advokatsamfundet har också dessförinnan avstyrkt förslag om att införa ett utvidgat förverkande (yttrande den 13 juli 2000 över betänkandet ”Effektivare förverkandelagstiftning”, SOU 1999:147). Advokatsamfundet har vidare i yttrande den 25 oktober 2004 avstyrkt antagande av rambeslutet om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande av beslut om förverkande (Ju2004/8206/BIRS). I nu aktuella delar hänvisas till dessa yttranden.

SAMMANFATTNING

Advokatsamfundet avstyrker förslaget att införa ett förfarande med utvidgat förverkande genom införande av regler om förverkande av egendom som inte kan hänföras till ett visst konkret brott.

Utifrån det faktum att det åligger Sverige att implementera förverkanderambeslutet, anser Advokatsamfundet att en så begränsad implementering som överhuvudtaget är möjligt bör eftersträvas.

ALLMÄNNA SYNPUNKTER

Att förebygga och bekämpa ekonomisk och annan grov organiserad brottslighet, särskilt narkotikabrottslighet, är en synnerligen angelägen uppgift. Ett effektivt rättsväsende utgör

grunden för att beivra brottsligheten och lagföra gärningsmännen. Kravet på en effektiv brottsbekämpning måste emellertid alltid vägas mot den enskildes rättssäkerhet. Genomförandet av en reform som innebär att ingripande rättsverkningar knyts till icke konkretiserade gärningar och att åklagaren erhåller en avsevärd lättnad i sin bevisbörda är ägnat att inge starka betänkligheter, eftersom den nödvändigtvis måste ske till priset av den misstänktes, denne närståendes eller annans rättssäkerhet.

UTVIDGAT FÖRVERKANDE

Utvidgat förverkande i förhållande till den tilltalade

Advokatsamfundet avstyrker att bestämmelser om ett utvidgat förverkande införs i dess föreslagna utformning. De huvudsakliga och ur ett rättssäkerhetsperspektiv avgörande skälen för detta är i huvudsak följande.

En grundläggande princip i brottmålsprocessen är att bevisbördan helt och hållet vilar på åklagaren (35 kap. 6 § rättegångsbalken). Åklagaren skall kunna styrka åtalet bortom varje rimligt tvivel (se bl.a. NJA 1980 s.725 och 1990 s. 555). Principen om att åklagaren har att styrka samtliga relevanta omständigheter ("*in dubio pro reo*") utgör en grundläggande straffrättslig princip som syftar till att säkra den enskilda individens trygghet mot en godtycklig rättsskipning.

Införandet av ett utvidgat förverkande innebär ett avsteg från principen om att åklagaren har att styrka samtliga relevanta omständigheter i ett brottmål. Vid ett utvidgat förverkande ställs visserligen krav på att det brott som kan grunda ett förverkande skall vara styrkt bortom varje rimligt tvivel. Åklagaren har även bevisbördan för att den tilltalades egendom härrör från brottslig verksamhet. Åklagaren medges emellertid en avsevärd bevislättnad i och med att sambandet endast behöver göras sannolikt. Beviskravet – som skall ligga mellan sannolika skäl och fullt styrkt – innebär att åklagaren endast behöver bevisa att den egendom som begärs förverkad med stor sannolikhet härrör från viss brottslig verksamhet. Förslaget om utvidgat förverkande skapar därmed en ny bevissituation genom att det i många fall kommer att vara annan brottslighet än den som är föremål för åtalet som skall läggas till grund för beslutet i förverkandefrågan. Enligt Advokatsamfundets förmenande är detta inte förenligt med grundläggande rättssäkerhetsprinciper.

Advokatsamfundet anser att de utrednings- och bevissvårigheter som kan föreligga vid viss brottstyp och under särskilda förhållanden inte är tillräckliga för att motivera ett så stort avsteg från principen om åklagarens bevisbörda som förslaget om ett utvidgat förverkande innebär.

Av intresse är att Högsta domstolen såvitt avser narkotikabrottslighet konstaterat att det faktum att en viss typ av brottslighet är svårutredd inte kan medföra någon sänkning av beviskravet (NJA 1982 s. 164 och 525). I vilken utsträckning åklagaren kan medges en lättnad i bevisbördan för vissa särskilt svårutredda rekvisit är omdiskuterat. Högsta

domstolen förefaller emellertid ha accepterat en viss bevislättning beträffande omständigheterna vid invändning om nödvärn (NJA 1990 s. 210).

Ett beslut om förverkande innebär att någon slutligt berövas sin egendom. För ett sådant beslut ställs för närvarande, och bör också i framtiden ställas, lika höga krav som för att fälla någon till ansvar för brott. Det skall även beaktas att ett utvidgat förverkande bör betraktas som ett straff enligt Europakonventionen. Stöd för detta finns i målet *Welch mot Storbritannien* (1/1994/448/527), där Europadomstolen fann att en tillämpning av förverkandereglererna i *Drug Trafficking Offence Act 1986* på grund av ett brott som begåtts innan lagen trädde i kraft stred mot förbudet mot retroaktiv lagstiftning. Avgörande för om en inhemsk sanktion skall betraktas som ett straff enligt konventionen är framförallt att reglerna är generellt utformade, att deras syfte inte är att kompensera staten för inkomstbortfall utan att avskräcka och bestraffa, samt att sanktionen kan komma att avse betydande belopp. Reglerna om utvidgat förverkande uppfyller väl dessa krav.

Följden blir att reglerna om utvidgat förverkande faller under artikel 6 i Europakonvention. Av den s.k. oskuldspresumtionen i artikel 6.2 anses följa att konventionen ställer höga krav på bevisbördan i brottmål. I målet *Österrike mot Italien* uttalade Europadomstolen bl.a. att åklagaren bär bevisbördan i skuldfrågan och att varje tvivel skall verka till den tilltalades förmån. I det senare fallet *Salabiaku mot Frankrike* anmärkte domstolen att artikel 6.2 inte betraktar faktiska eller rättsliga presumtioner med likgiltighet, utan kräver att staterna håller dem inom rimliga gränser.

Enligt förslaget är det utvidgade förverkandet utformat som en särskild rättsverkan av brott. Trots denna konstruktion, där den särskilda rättsverkan skall vara knuten till ett visst bevisat brottsligt förfarande, riktar sig det utvidgade förverkandet mot egendom som erhållits på annat sätt än genom det förverkandeutlösande brottet. Även om ett utvidgat förverkande förutsätter att någon döms eller dömts för ett förverkandeutlösande brott, riktar sig alltså förverkandet mot utbyte av annan brottslighet än vad som uppstått genom det förverkansgrundande brottet. För förverkande fordras alltså inte att åklagaren kan ange från vilket eller vilka konkreta brott egendomen härrör, utan det räcker att åklagaren kan ange vilken eller vilka typer av brottslighet det varit fråga om.

Den bevislättning som föreslås gälla vid ett utvidgat förverkande, innebär därmed att åklagaren endast behöver göra sambandet mellan egendomen och brottslighet sannolik, utan att närmare behöva precisera exakt vilken brottslighet som ligger till grund för förverkandeyrkandet. I realiteten innebär det att förverkande kan ske trots att åklagaren inte förmår att förebringa bevisning av sådan styrka att den misstänkte kan ådömas ansvar för det eller de brott som anses ha samband med den egendom som begärs förverkad. Detta är självfallet inte acceptabelt ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

Enligt promemorian indikerar en gärningsman, genom att begå ett allvarligt brott, att det kan finnas vinster från annan brottslighet att förverka och att det mot denna bakgrund framstår som rimligt att den som begått ett allvarligt brott får tåla att en prövning av om så är fallet sker (sid. 79). Med ett sådant synsätt finns det en uppenbar risk för att det före-

slagna systemet kommer att innebära inte endast en bevislättning för åklagaren, utan i själva verket en skyldighet för den misstänkte att visa att han inte ägnat sig åt brottslig verksamhet. Det skulle således handla om en omvänd bevisbörda snarare än en bevislättning för åklagaren.

Det är synnerligen angeläget att den organiserade brottsligheten bekämpas, men målsättningen måste vara att det sker genom att gärningsmännen lagförs för de brott som grundar förverkande. Detta uppnås i första hand genom att rättsväsende effektiviseras på olika sätt. Det kan ske genom förbättrad utredningsmetodik, ökad kompetens och samordning av resurser. Kampen mot den organiserade brottsligheten bör inte bedrivas genom införandet av en reform som blir svårtillämpad och dessutom riktar sig mot personer som i många fall torde ha sina tillgångar väl dolda.

Särskild talan om utvidgat förverkande av egendom i besittning hos annan än den tilltalade

Enligt förslaget skall det finnas möjlighet att i särskild ordning väcka talan om förverkande mot annan än gärningsmannen inom två år från det att målet om det förverkandeuTLösande brottet har vunnit laga kraft. Enligt förslaget skall en särskild lag reglera detta särskilda förfarande.

Advokatsamfundet ställer sig, ur ett rättssäkerhetsperspektiv, starkt kritiskt till förslaget också i denna del.

Europakonventionen måste naturligtvis beaktas också beträffande förslaget om särskild talan om utvidgat förverkande. Mot bakgrund av konventionens artikel 6 måste regleringen därmed ta hänsyn till de krav som ställs i fråga om rättvis rättegång ("fair hearing"). Utifrån dessa utgångspunkter förefaller emellertid den som förvärvat egendomen från gärningsmannen vara ställd i en sämre position än gärningsmannen själv, exempelvis i fråga om oskuldspresumtion (i fråga bl.a. om ond tro föreligger om förvärvet) och rätten att biträdas av rättegångsbiträde. Det senare är av yttersta vikt eftersom straffprocessuella tvångsmedel skall få användas även mot annan än gärningsmannen.

I vart fall framgår inte närmare av förslaget hur dessa rättigheter skall kunna upprätthållas vid den prövning som, efter vad som kan förutses, främst kommer att ta sikte på frågan dels om förverkande kan riktas mot annan, dels hur mycket som kan förverkas.

Även när det gäller möjligheterna att få förverkandet underlåtet eller jämkat förefaller tredje person hamna i en sämre position än den misstänkte gärningsmannen.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Anne Ramberg